

Eljas Pohtila

Onko huomina uusi eilinen?

Metsäntutkimuslaitos on nykyisellään suuri, hyvinvarustettu laitos. Henkilöstöineen, keskukseen, asemineen, laitteistoinen ja metsineen Metla on nykyisin tiettävästi Euroopan suurin kansallinen metsäntutkimuslaitos. Äskettäisessä evaluoinnissa sillä arvioitiin olevan esimerkiksi laboratorioissaan jopa ylikapasiteettia. Miten mobilisoida voimavarat parhaalla mahdollisella tavalla, on jatkuvasti ajankohtainen kysymys. Kun Metla on pääasiassa valtion rahoittama laitos, vastaus riippuu paljon siitä, mitä yhteiskunta siltä kulloinkin haluaa. Se on vuosien varrella vaihdellut.

Merkittävän sysäyksen Metsäntutkimuslaitoksen perustamiselle antoivat viime vuosisadan suuret nälkävuodet ja niistä virinnyt kuolemanvakava kiinnostus hallailmiöön. Laitos esitettiin aluksi perustettavaksi meteorologian laitoksen yhteyteen metsän ja ilmaston vuorosuhteen selvittämiseksi. Yhteiskunnan tilaus Metlalle oli kuitenkin lopulta arkipäiväisempi: haluttiin selvittää perusteet metsätalouden järjestelylle Suomen oloissa. Valtakunnan metsien inventointi oli tarpeen metsäveroperusteiden määrittämiseksi. Se hyödytti tietenkin myös metsäteollisuutta, joka sai sen tuloksista tiedon raaka-aineen määrästä ja hakkuumahdollisuuksista. Jaksottainen metsikkötalous, joka valittiin meillä metsänhoidon pääperiaatteeksi sai ”rakennuspuunsa” lähinnä A.K. Cajanderin, Yrjö Ilvessalon, Olli Heikinheimon ja myöhemmin Risto Sarvaksen tutkimuksista – Metlan merkkihenkilöitä kaikki.

Sotien jälkeisen ajan 1960-luvun loppuun saakka rakennettiin teollisuus- ja nimenomaan metsäteollisuus-Suomea, jossa uskottiin tehokkuuteen, taloudellisuuteen ja tuottavuuteen. Tutkimuksen painopistettä siirrettiin voimakkaasti metsien taloudelli-

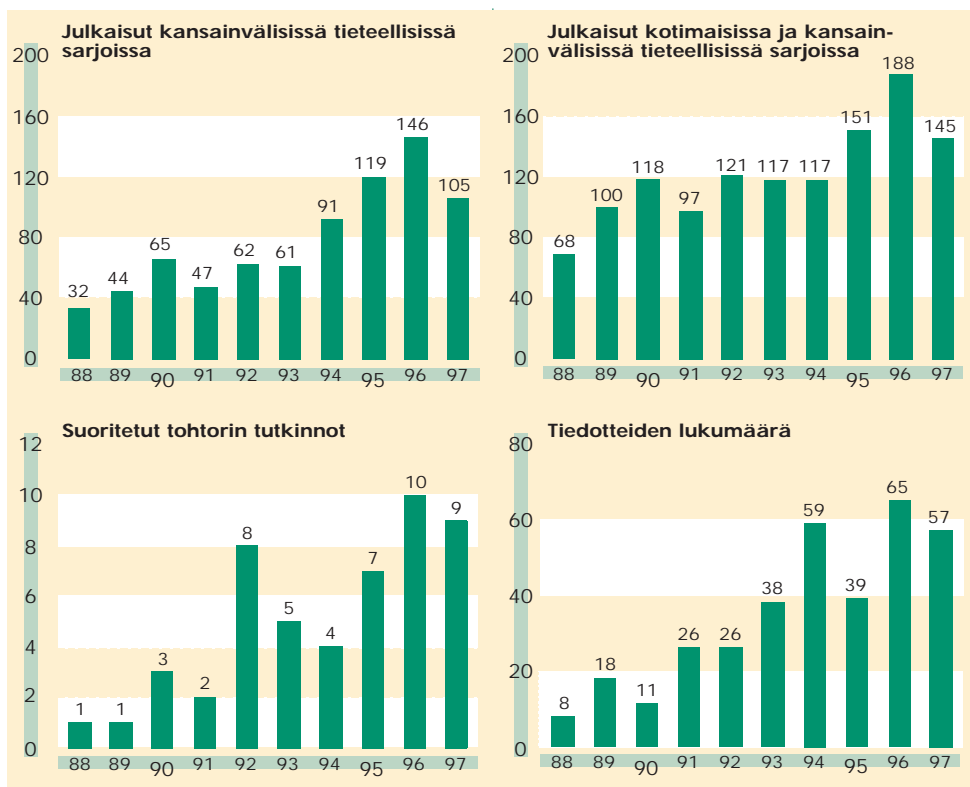
sen hyödyntämisen suuntaan. Laadittiin useita puolivirallisia, puuntuotannon tehostamiseen tähdänneitä metsätalouden rahoitusohjelmia, joiden teossa Metlan osuus oli ratkaiseva.

Viimeisintä jaksoa Metlan historiassa voidaan hyvin perustein kutsua uudistumisen ajaksi. Uudistumiseen ovat pakottaneet sekä metsätalouden sisäiset että sen ulkopuoliset syyt. Kun aikaisemmin metsien puuvarojen hupenemista pelättiin niin paljon, että uuden tehtaan perustamiseen tarvittiin lupa, viime aikoina on kuultu puhetta jopa puun ylituotannosta. Puun tuotannon lisäämiseen tähtäävillä tutkimuksilla ei ole entisenlaista tilausta.

Sen sijaan ympäristötietoisuus on yhteiskunnassa jatkuvasti voimistunut. Varsinkin 1970-luvun niin sanotun öljykriisin jälkeen on yleistynyt käsitys metsien tärkeydestä koko luomakunnan hyvinvoinnille – ihmiskunta mukaan lukien. Metlassa on pyritty ottamaan nämäkin uudet tuulet huomioon tutkimustoimintaa suunnattaessa.

Merkittävä tekijä on ollut myös valtiovallan kiinnostuksen lisääntyminen sektoritutkimuslaitoksia kohtaan. Tulosoikeuteen siirtyminen on ollut suuri muutos aikaisempaan käytäntöön. Metlassa muutos tapahtui samaan aikaan, kun sen perusrahoitusta vähennettiin 30 miljoonalla markalla, mikä ei mennyt ilman vaurioita. Enimmäkseen laitoksen ulkopuolisista edustajista kootun johtokunnan asettaminen entisen sisäisen professorikollegion ja sitä seuranneen hallituksen tilalle, on ollut tutkimuksen ja tieteen autonomiaan tottuneelle yhteisölle myös ilmeisen traumaattinen kokemus.

Valtiovallan aikeet omistamiaan tutkimuslaitoksia kohtaan ovat olleet jo pitkään luettavissa pääministerin johdolla kokoontuvan valtion tiede- ja

Kuva 1. Metlan suoritteita 10-vuotiskaudella 1988–97.

teknologianeuvoston raporteista. Metlan johto on pyrkinyt säilyttämään aloitteen käsissään ja sanelemaan myös omaa tahtoaan kehityksen kulkuun. Se on ollut vaikeaa sen takia, että muutosvastarinta laitoksen sisällä on ollut joissakin yksiköissä käsittämättömän jyrkkää. Esimerkkinä tästä on suhtautuminen asiakasrahoitteisen toiminnan kasvattamiseen ja samalla Metlan toiminnan rahoituspohjan laajentamiseen, mitä tiede- ja teknologianeuvosto Metlalta kuitenkin odottaa.

Käsitykseni on, että Metla on kuitenkin ollut askeleen edellä monia muita vastaavia laitoksia. Siirtyminen ongelmakeskeiseen hankeorganisaatioon, järjestelmällinen hankkeiden evaluointi ja vuotuinen tulosohjausneuvottelukierros tuloksyksiköissä ovat parantaneet laitoksen tuloksellisuutta ja myös yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Kaikki käytettävissä olevat tunnusluvut tukevat tätä käsitystäni (kuva 1).

”Huominen on taas uusi eilinen”, sanoi Nalle Puh. Itse en usko siihen. Tuo tuli kuitenkin mieleeni luet-

tuani evaluaattoreiden raportin ja kuunneltuani joidenkin professoreiden kannanottoja siihen. Paluuta vanhaan ei kaikesta päätellen ole. Metla muiden mukana on joutumassa entistä lyhyempään talutusnuoraan, mitä valtion suoraan budjettirahoitukseen tulee. Toisaalta perinteinen metsäpolitiikka on entistä enemmän korvautumassa tutkimustoiminnalla. Tutkijoille se varmaankin sopii, mutta kansalaisten kannalta siihenkin sisältyy riskinsä. Jos metsäpolitiikka on vastaisuudessa enemmän tutkimustuloksia kuin ilmausta kansalaisten aidosta tahdosta, metsäasiat irtoavat tavallisen kansalaisen harkintavallan ulottuvilta tutkimuksen ja tieteen pyhään, pyörryttävään korkeuteen. Arvoarvostelmat ja tietolauselmat eivät saisi mennä sekaisin. Rajankäynti näissä asioissa on tärkeää ja vaikeaa.

Metlan nykyinen toiminta-ajatus ja organisaatiomalli eivät mielestäni ole ristiriidassa sen kanssa, mihin yhteiskunnassa nykyisin pyritään. Toiminta-ajatuksensa mukaan ”Metla ratkaisee metsiä kos-

kevia ongelmia tutkimuksen keinoin”. Jos ongelmien ja samalla tehtävien määrittelyssä onnistutaan hyvin, hankkeisiin ja ohjelmiin on helppo kytkeä myös laitoksen ulkopuolisia resursseja. Ratkaisemalla niinsanottuja tosimaailman ongelmia toiminnalle saadaan peräänkuulutettua vaikuttavuutta. Projektityöskentely vaatii kurinalaisuutta ja siinä Metlalla on vielä opettelemista. Malliksi kelpaavia esimerkkejä niin ohjelmien kuin pienempien projektienkin läpiviennistä on kuitenkin jo kertynyt.

Tavoiteltu yhtymämalli ei ole kunnolla toteutunut. Siihen on vaikuttanut valtion suoran budjettirahoituksen supistuminen ja siitä aiheutuneet henkilöstöhallinnon ongelmat, mikä on pakottanut yhtymämallille vieraaseen tiukkaan ”pääkonttorin” kontrolliin. Sitä mukaa kun tilanne helpottuu, yksiköiden toimivaltaa on tarkoitus lisätä. Myös tulosaluejaossa saattaa olla tarkistamista.

Metlalta on kuitenkin vaadittu hyvin painokkaasti uutta strategiaa. Kun Metla oli pieni – professorin virkoja oli ”etabloitumisen” kaudella vain neljä – sen strategiaksi riitti tutkimuksen suuntaaminen ”hyödyllisiin” tutkimusaiheisiin. Nykyisin tilanne on toinen; Metlalla on kilpailijoita ja kenties vihamiehiäkin. Strategiatyö on mielestäni nähtävä jatkuvana prosessina, jossa sovitetaan yhteen ympäristön muuttuminen ja omat tavoitteet. Strategiaa voi olla lopulta vain tekojen yhteydessä. Paperille kirjoitetut julistukset voivat olla tärkeitä, mutta ne eivät riitä sellaisenaan strategiaksi.

Metlan johtokunta on käynnistänyt strategiatyön, joka tähtää entistä kattavampaan ja läpinäkyvämpään strategian määrittelyyn. Toistaiseksi on saatu hahmoteltua joitakin perusskenaarioita ja niihin sopivat Metlan visiot. Nykyinen ”business as usual” trendi ilmeisesti johtaisi ”kansainväliseen Metlaan”. ”Metsäsektori uuteen nousuun” skenaariossa Suomeen rakennetaan lisää ydinvoimaa ja metsien puuvarojen teollista käyttöä lisätään. Metla olisi siinä tilanteessa korostetusti ”palvelu-Metla”. Erilaisissa ”häiriöskenaarioissa” Metla olisi ”ekosysteemi-Metla” tai ”projekti-Metla” riippuen häiriön luonteesta. Myös alustavat SWOT-analyysit eri vaihtoehdoille on tehty. Lopuksi on tarkoitus määrittellä ne strategiset askeleet, joilla mahdollisiin tavoitteiloihin päästään. Suuri työ on kaiken kaikkiaan vielä hyvin kesken ja siihen toivotaan mahdollisimman monen osallistuvan.

Kaikissa oloissa olisi erehdys pitää Metlaa vain palvelulaitoksena tai työvirastona. Tutkimuksella on aina myös oma itseisarvonsa ja motivaationsa ja tutkijat ovat suojautumisen mestareita. Hyvä esimerkki tästä on Risto Sarvas, joka teki suurenmoiset metsäpuiden kukkimista ja siemensatoja koskevat tutkimuksensa kiihkeimpään Mera-aikaan. Häntä arvosteltiin siitä, että hän harjoitti perustutkimusta, kun olisi pitänyt tehdä metsätalouden käytäntöä välittömämmin palvelevaa soveltavaa tutkimusta. ”Kun perusteet loppuvat, soveltaminenkin loppuu”, oli Sarvaksen paroli. Sittemmin on osoittautunut, että käytäntö on suuresti hyötynyt noista arvostelemissaan Sarvaksen tutkimuksista.

En pidä viisaana kärjistää vastakkainasettelua perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen välillä. Oma kokemukseni on, että hyvinkin triviaalit käytännönläheiset tutkimushankkeet saavat menestyessään aidosti tieteellisiä ulottuvuuksia, ja päinvastoin: perustutkimus voi tuottaa yllättäviä käytännön sovelluksia. Metlan on mielestäni kuitenkin syytä jatkuvasti palvella valtiovaltaa ja muita intressitahoja niin hyvin kuin mahdollista. Mitä paremmin siinä onnistutaan, todennäköisesti sitä paremmat mahdollisuudet laitoksella on suunnata tutkimusta myös puhtaasti tutkimuksen ja tieteen sisäisiin perusteisiin.

Suhtaudun kaiken kaikkiaan toiveikkaasti Metlan tulevaisuuteen. Suomen pienmetsänomistusvaltaisissa oloissa koko yhteiskunnalle tärkeän metsäsektorin tietohuolto ei voida jättää vain yksityisen intressin varaan. Tulevaisuuden Metla väikkyi mielessäni edelleenkin Suomen ja vähän muunkin maailman metsäntutkimuksen keskuselimenä. Metsäsektorin kansainvälistymisen ja globalisoitumisen vuoksi tarvitsisimme Euroopan metsistä ja pian kai koko maailman metsistä yhtä hyvät tiedot kuin mitä meillä on omista metsistämme.

Tulevaisuuden Metla on todennäköisesti nykyistä kansainvälisempi ja sen rahoitus pohja on laajempi ja monipuolisempi. Mielikuvassani Metlaan hakeudutaan innokkaasti ja sieltä lähdetään haikein mielin. Pysyvistä vakansseista käydään kilpaa, johon osallistuvat myös ulkomaiset hakijat. Voisiko Metlalla olla parempaa osaa kuin olla kysytty ja nähdä kehitys edessään?

■ Prof. Eljas Pohtila on Metsäntutkimuslaitoksen ylijohtaja.